

שרה לאה נבנצאל

שימוש בדמיון בהוראת התנ"ך ליצירת הזדהות והפנמה

ספר הכוזרי מאמר שלישי, אות ה:

"אמר החכר: החסיד הוא המושל, שהרי כל חושיו וכוחותיו הנפשיים והגופניים סרים אל משמעתו והוא מנהיג אותם... הוא קורא לעדתו זו כי תבוא לעזרתו במאמציו להדבק במדרגה שלמעלה מזו שהשיג במדרגה האלוהית העומדת למעלה מן המדרגה השכלית. [ובמסגרת מאמצי]... מטיל החסיד על כח הדמיון להעביר לנגד עיניו כחקוי לענין האלוהי המבוקש את המחזות הנהדרים ביותר השמורים בנפשו על ידי הכח המשמר, כגון מעמד הר סיני, ומעמד אברהם ויצחק בהר המוריה, וכגון משכן משה ע"ה וסדר העבודה ושכן הכבוד בבית ורבים כיוצא באלה. אותה שעה הוא מצוה על הכוח המשמר שיאצר את כל אלה למען לא ישכחם."

כפי שמציג זאת ר' יהודה הלוי בספרו "הכוזרי", החסיד השלם יודע לנצל כל כוח מכוחות הנפש לעבודת ה'. בין יתר הכוחות הנמנים בדברי החבר, נמנה "כוח הדמיון" (או "כח המדמה") המאפשר לחסיד להעביר לנגד עיניו מחזות נהדרים מהתנ"ך, לחיות אותם, להזדהות אתם ומתוך כך להפנים את האירועים ואת המסרים הנובעים מהם.

כולנו מכירים את החוויה המיוחדת של סיפור לילד בפעם הראשונה סיפורי תורה ונביאים, כאשר הוא יושב ומצפה בקוצר רוח לדעת מה יקרה הלאה. הילד הקטן כועס יחד עם אחי יוסף על דיבתם רעה, מפחד יחד עם יוסף בבור, שמח יחד אתם בפגישת האחים המחודשת. הוא אכן מפעיל את כוח המדמה שלו, ובאופן זה מבין את הרגשות בסיפור. אחת הבעיות בהוראת תנ"ך ללומדים בוגרים יותר היא שהתלמידים כבר "יודעים את הסוף" של הסיפור עוד לפני הלימוד, ולכן הם לא מפעילים את כוח הדמיון שלהם באופן שיצור הבנה, הזדהות והפנמה.

כמורים, אנו רוצים לאפשר לתלמידים ללמוד דרך כל כוחות הנפש האפשריים, ולכן עלינו ליצור הזדמנויות יזומות להפעלת כוח המדמה, בהן נביא את התלמידים לעצור בנקודה מסוימת בסיפור ולנסות "להכנס לנעליים" של

הדמויות, לחוש את התחושות והמחשבות שהיו באותו מצב, ולחשוב כיצד היו הם נוהגים במצבים אלו.

כדי לעגן את הדמיון בכתוב ולמנוע תיאוריות פרועות, על המורה להיות מוכן מראש עם מקורות לגיבוי דברי התלמידים מפסוקים/מדרשים/פרשנים¹. כמובן שכאן נדרשת הכנה מעמיקה של המורה, כדי לצפות מראש כמה שיותר תשובות של תלמידים, ולהתוודע אל מגוון גדול של פירושים בסוגיה כדי להביאם לכיתה². ייתכן ויהיו גם מצבים שבהם יצטרך המורה לדחות הצעה של תלמיד מכל וכל, אך גם במצב כזה, חשוב שהתלמיד עצמו או חבריו יוכיחו מהפסוקים מדוע הצעה זו חייבת להדחות.

במאמר זה אדגים שיעור בו הבאתי את הלומדות להעמיד את עצמן ב"נעליהם" של עם ישראל בנקודת זמן מסוימת מאוד – עומדים על הים – ולהרגיש את המתח בו עמדו, לפני הסוף הטוב. כפי שצינתי, מצאנו גיבוי בכתובים ובמקורות לרגשות ולהגיגים של הלומדות, והמקורות ישולבו בהדגמה, אם כי בלי ההסבר בע"פ שהתלווה בשיעור עצמו. אחרי שאלות המורה תובאנה תשובות אפשריות, ובצד כל תשובה – עיגון בפרשן/מדרש מתאים.

פתיחה: ננסה בשיעור הזה "להכנס לראש" של ישראל בעומדם על הים, כאשר הים לפניהם, מצרים אחריהם, ואין לאן לברוח! הם הרי לא יודעים (לפחות בשלב ראשון) שיקרה נס והים ייקרע!

קריאת הפסוקים:

שמות י"ד (תחילת פרשת בשלח)

(ה) וַיִּגְדַּל מֶלֶךְ מִצְרַיִם כִּי בָרַח הָעָם וַיִּהְיֶה לִבָּב פְּרָעָה וַעֲבָדָיו אֶל הָעָם וַיֹּאמְרוּ מַה זֹּאת עֲשִׂינוּ כִּי שִׁלַּחְנוּ אֶת יִשְׂרָאֵל מִעֲבָדָנוּ: (ו) וַיֹּאסֶר אֶת רָכְבוֹ וְאֶת עֲמֹל לָקַח עִמּוֹ: (ז) וַיִּקַּח שֵׁשׁ מֵאוֹת רָכָב בָּחִיר וְכָל רָכָב מִצְרַיִם וְשָׁלֹשׁ עַל כָּלָּה: (ח) וַיַּחֲזֶק ה' אֶת לֵב פְּרָעָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיַּרְדֵּף אַחֲרָיו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יִצְאִים בְּיַד רָמָה: (ט) וַיַּרְדְּפוּ מִצְרַיִם אַחֲרֵיהֶם וַיִּשְׁיגוּ אוֹתָם חֲנִים עַל הָיָם כָּל סוֹס רָכָב פְּרָעָה וּפָרָשָׁיו וַחֲמִלּוֹ עַל פִּי הַחִירָת לִפְנֵי בָעַל צַפֹּן: (י) וּפְרָעָה הִקְרִיב וַיִּשְׂאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֵינֵיהֶם וַהֲנֶה מִצְרַיִם נֹסֵעַ אַחֲרֵיהֶם³...

1. אני זוכרת כחווית ילדות מעודדת ומשמחת שהמורה לתורה בביה"ס היסודי הייתה מבקשת מבת לומר בקול "ברוך שכיוונתי לדעת גדולים" בכל פעם שאמרה פירוש שהופיע בדברי רבותינו.
2. באיסוף המקורות וניתוחם בדוגמא שאפרט להלן נעזרתי מאוד בעיונים חדשים בספר שמות של פרופ' נחמה ליבוביץ ע"ה.
3. יש לשים לב שחשוב לעצור את הקריאה כאן, באמצע הפסוק, כדי לא לגלות את ההמשך. מגילה כב, ע"א.

העם יצא ממצרים, נוסע לאטו, ופתאום רואה את "מצרים נוסע אחריהם".
מדוע מתואר הצבא המצרי בשם העצם היחיד "מצרים נוסע"?

מה רואים האנשים בעיניהם ומה בעיני רוחם?

הם רואים גל אנושי, גוש מלוכד. הם אינם רואים אוסף של חיילים בודדים
אלא גוש שחור ענק הרודף אחריהם כרעם מתגלגל, רודף ומאיים לסגור עליהם.⁴
רש"י (י) נוסע אחריהם:

כלל אחד כלש אחד.

הם רואים רודפים אחריהם את "מצרים" כמושג - המעצמה של העולם.

רש"י (י) נוסע אחריהם ד"א:

**והנה מלכים נוסע אחריהם, ראו שר של מלכים נוסע מן השמים לעזור
למלכים.**

פרופ' נחמה ליבוביץ ע"ה בעיונים לשמות⁵ מסבירה שהמדרש משתמש
בביטוי "שר של" אומה כדי לבטא את מהותה של אותה אומה. העבדים שזה
עתה השתחררו ממצרים רואים את עצמם כחסרי סיכוי כנגד הכוח הגדול
והמאיים של המעצמה הגדולה בעולם. האימפריה בכבודה ובעצמה נוסעת
אחריהם.

נסה להקפיד את התמונה ברגע הזה. העם עומד במצב שהוא מבחינתם
בלתי אפשרי ובלתי פתיר: הים לפניהם, מצרים מאחריהם. תעצמו את העיניים
ותהיו שם רגע. הים גועש לפניכם, ואין דרך לעבור; מאחוריכם צבא חמוש
מסתער על מנת להרוג חלק ולהחזיר את היתר לעבדות. אין, לכאורה, אפשרות
מנוס.

כיצד הרגישו במצב זה?

תשובות אפשריות: ייאוש, כניעה, תוקפנות, היסטריה, בטחון בה'
(כדאי לרשום על הלוח כדי שלא יחזרו על דברי חבריהם)

לפי חז"ל, היו אכן תגובות שונות לקבוצות שונות בעם:

ירושלמי תענית פרק ב הלכה ה [וגם מכילתא בשלח ב, יג]:

"תניא: ארבע כתות נעשו לאבותינו על הים.

אחת אומרת: נפול לים! ואחת אומרת: נחזור למצרים;

ואחת אומרת: נעשה עמהם מלחמה! ואחת אומרת: נעוץ כנגדן".

4. בכיתה בה התלמידים חשופים לסרטים, ייתכן שתלמיד שיאמר "אה, כמו בסרט 'נסיך
מצרים'".

5. עיונים, עמ' 180: למדנו ממקורות רבים במדרשים, שחז"ל באמרו "שר של אומה" התכוונו
לפרסוניפיקציה, למהות אומה מסוימת, לתרבותה, לאידיאה שלה או לרוחני שלה.

המשך קריאת הפסוקים:

(י) ופרעה הקריב וישאוי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֵינֵיהֶם וְהָיָה מִצְרַיִם נֹסֵעַ אַחֲרֵיהֶם וַיִּירָאוּ מְאֹד וַיִּצְעֲקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה': (יא) וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה הַמִּבְלִי אֵין קָבְרִים בְּמִצְרַיִם לְקַחְתָּנוּ לָמוֹת בְּמִדְבָּר מָה זֹאת עָשִׂיתָ לָנוּ לְהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם: (יב) הֲלֹא זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֵלֶיךָ בְּמִצְרַיִם לֵאמֹר חֲדַל מִמֶּנּוּ וְנַעֲבֹדָה אֶת מִצְרַיִם כִּי טוֹב לָנוּ עֲבֹד אֶת מִצְרַיִם מִמֶּתְנּוּ בְּמִדְבָּר:

אלו אפשרויות של פעולה עומדות בפניהם?

(גם כאן כדאי לרשום על הלוח)

1. **התאבדות קולקטיבית** – נפול לים ובלבד שלא נפול בידי המצרים. בכיתת תיכון צריך להיות רגישים וערניים למטען הרגשי של מושג ההתאבדות, ולדאוג להעביר מסר ברור וחד-משמעי שזו איננה דרך לפתרון בעיות⁶, גם כאלה הנראות בלתי-פתירות.

2. כניעה – נחזור למצרים

שמות פרק י"ד, יב: "הֲלֹא זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֵלֶיךָ בְּמִצְרַיִם לֵאמֹר חֲדַל מִמֶּנּוּ וְנַעֲבֹדָה אֶת מִצְרַיִם כִּי טוֹב לָנוּ עֲבֹד אֶת מִצְרַיִם מִמֶּתְנּוּ בְּמִדְבָּר". דרך אגב - הגעגועים למצרים לא חלפו להם גם בהמשך הדרך (לדוגמא, בקברות התאוה – במדבר י"א; דברי דתן ואבירם במחלוקת קורח – במדבר ט"ז).

3. מלחמה

למה באמת לא בחרו באפשרות המלחמה? הרי מדובר על 600,000 רגלי מול כ-1,800⁷ חיילים מצריים?

אבן עזרא (יג) "התיצבו וראו את ישועת ה'" –

"יש לתמוה איך יירא מחנה גדול של שש מאות אלף איש מהרודפים אחריהם. ולמה לא ילחמו על נפשם ועל בניהם!! התשובה כי המצרים היו אדונים לישראל וזה הדור היוצא ממצרים למד מנעוריו לסבול עול מצרים ונפשו שפלה. ואיך יוכל עתה להלחם עם אדוניו? והיו ישראל נרפים ואינם מלומדים למלחמה. הלא תראה כי עמלק בא בעם מועט ולולי תפלת משה היה חולש את ישראל! והשם לבדו שהוא עושה גדולות, ולו נתכנו עלילות, סבב שמותו כל העם היוצא ממצרים הזכרים כי אין כח בהם להלחם בכנענים, עד שקם דור אחר דור המדבר שלא ראו גלות, והיתה להם נפש גבוהה...".

6. ואין כאן המקום לדון בחריג - המקרה של שאול המלך שהעדיף להתאבד "פן יבואו הערלים האלה ודקרוני והתעללו בי" (שמו"א ל"א, ד). וראה רד"ק שם.

7. 600 רכב, ובכל רכב שלושה לוחמים, שנאמר "ושלשים על כלו" (שמות י"ד, ז).

מורה נבוכים ג', לב:

"...שאין בטבע האדם שיגדל על מלאכת עבדות בחומר ובלבנים והדומה להם, ואחר כך ירחץ ידיו לשעתו מלכלוכם וילחם עם 'ילידי הענק' פתאום..."

מסקנה: צריך להבין שדרך החשיבה והתגובות של מי שנפשו ורוחו כבר נשברו במשך זמן ממושך שונות ממה שאנחנו רגילים, בתנאים שלנו.

4. לפנות לעזרה מבחוץ

הם מוכרחים שמישהו מבחוץ (במקרה שלהם, רבשי"ע) יבוא ויציל אותם.

מדרש רבה שיר השירים פרשה ב פסקה לה:

"תני דבי ר' ישמעאל: בשעה שיצאו ישראל ממצרים למה היו דומין? ליונה שברחה מפני הנץ ונכנסה לנחש הסלע ומצאה שם הנחש מקנן ונכנסה לפנים. ולא היתה יכולה להכנס, שעדיין הנחש מקנן; תחזור לאחורה לא תהי יכולה, שהנץ עומד בחוץ! מה עשתה היונה? התחילה צווחת ומטפחת באגפיה כדי שישמע לה בעל השוכך ויבא ויצילה. כך היו ישראל דומים על הים. לירד לים לא היו יכולין, שעדיין לא נקרע להם הים; לחזור לאחוריהם לא היו יכולין, שכבר פרעה הקריב. מה עשו? זייראו מאד ויצעקו בני ישראל אל ה' מיד (שמות י"ד) 'ויושע ה' ביום ההוא'."

מדרש תנחומא בשלח פרק י

"משל לאחד שהיה מהלך בדרך והיה מנהיג בנו לפניו. באו ליסטים לשבותו מלפניו, החזירו לאחוריו; בא הזאב, נטלו מאחוריו נתנו לפניו. דאה לסטין מאחוריו וזאב מלפניו - נתנו על זרועותיו. אף כך הקב"ה לישראל: הים לפניו ומצרים לאחוריהם - קחם על זרועותיו."

הצבעה בכיתה – באיזו גישה היית אתה נוקט על הים?

סביר להניח שהכיתה תתפלג לדעות שונות, לאחר שכל לומד הפעיל את דמיונו ורגשותיו.

אך מדוע לדעתכם בחר הקב"ה להביא אותם למצב הבלתי-אפשרי הזה?

עכשיו שהלומדים חוו באופן רגשי את עצמת הפחד וחוסר האונים שהיה על הים יבינו מעצמם את המסר של המדרש הבא: הקב"ה רצה להביא את העם למצב שבו יחושו שאין להם על מי להשען אלא על אביהם שבשמים ויפנו אליו.

שיר השירים ב', יד: "יִנְתִּי בְּחִגִּי הַסֵּלַע בְּסִתְרֵי הַמִּדְבָּרָה הָרְאִינִי אֶת מְרְאִיךְ הַשְּׁמִיעִינִי אֶת קוֹלְךָ כִּי קוֹלְךָ עָרֵב וּמְרְאִיךְ נְאֻחָה."

מדרש רבה שיר השירים פרשה ב פסקה לה:

"ר' יהודה בשם ר' חמא דכפר תחומין: משל למלך שהיתה לו בת יחידה והיה מתאוה לשמוע שיחתה. מה עשה? הוציא כרוז ואמר: כל עמא יפקון [=יצאו] לקמפון. כשיצאו מה עשה? רמז לעבדיו ונפלו לה פתאום בליסטין, והתחילה צווחת: אבא, אבא, הצילני! אמר לה: אילו לא עשיתי לך כך לא היית צווחת ואומרת 'אבא הצילני'."

(על המורה לשקול האם יש לכיתה צורך גם בקריאת הנמשל הכתוב באופן מפורש בהמשך המדרש):

"[כך כשהיו ישראל במצרים היו המצריים משעבדין אותם והתחילו צועקין ותולין עיניהם להקב"ה הה"ד (שם ב') 'ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו וגו' מיד 'וישמע אלהים את נאקתם' שמע הקב"ה לתפלתן והוציאן ביד חזקה ובזרוע נטויה. והיה הקב"ה מתאוה לשמוע קולן ולא היו רוצין. מה עשה הקב"ה? חיזק לבו של פרעה ורדף אחריהם הה"ד (שם י"ד) 'ויחזק ה' את לב פרעה מלך מצרים וירדוף' וגו' וכתוב 'פרעה הקריב', מהו 'הקריב'? שהקריב את ישראל לתשובה. כיון שראו אותם תלו עיניהם להקב"ה ויצעקו לפניו שנא: 'וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נוסע אחריהם וייראו מאד ויצעקו בני ישראל אל ה' כאותה צעקה שצעקו במצרים. כיון ששמע הקב"ה אמר להם: אילולי שעשיתי לכם כן לא שמעתי את קולכם. על אותה שעה אמר 'יונתי בחגוי הסלע'. 'השמיעני את הקול' אין כתיב כאן אלא 'קולך' שכבר שמעתי במצרים. וכשצעקו בני ישראל לפני הקב"ה - מיד 'ויושע ה' ביום ההוא'!"]

ועכשיו, אפשר להתקדם עם הכיתה בפסוקים, אבל ב"הילוך איטי":

המשך קריאת הפסוקים:

(יג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם אֶל תִּירְאוּ הַתַּנְצְבוּ וַיֵּרְאוּ אֶת יְשׁוּעַת ה' אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֲשֶׁר רָאִיתֶם אֶת מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תִסְפּוּ לָרְאוֹתָם עוֹד עַד עוֹלָם: (יד) ה' יִלְחֶם לָכֶם וְאַתֶּם תִּחְרְשׁוּן:

(טו) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה מֶה תַּצַּעַק אֵלַי דְּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסְעוּ: (טז) וְאַתָּה הָרֹם אֶת מִטְּךָ וְנָטָה אֶת יָדְךָ עַל הַיָּם וּבִקַּעְהוּ וַיָּבֹאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בִּיבָשָׁה: (יז) וְאַנִּי הִנְנִי מֵחִזֵּק אֶת לֵב מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם וְאֶכְבְּדָהּ בְּפָרְעָה וּבְכָל חִילוֹ בְּרַכְּבוֹ וּבְפָרְשָׁיו: (יח) וְגִדְעוּ מִצְרַיִם כִּי אֲנִי ה' בְּהַכְבְּדִי בְּפָרְעָה בְּרַכְּבוֹ וּבְפָרְשָׁיו: מִצְרַיִם - הָעָם שׁוֹמֵעַ מִמֶּשֶׁה הַבְּטָחָה מִפְּרִשְׁתָּה שֶׁה' יִלְחֶם לָהֶם.

אך האם עכשיו אפשר לנשום לרווחה? נמשיך לקרוא ונראה.

(חשוב שהלומדים ימשיכו להרגיש את המתח בסיפור, למרות שאנחנו כבר יודעים מה יקרה. לצורך כך, נפרק את הסיפור שלב-שלב).

(יט) ויסע מלאך האלהים ההלך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם ויסע צמוד הענן מפניהם ויעמד מאחריהם: (כ) ויבא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל ויהי הענן והחושך ויאר את הלילה ולא קרב זה אל זה כל הלילה:

מדוע אי אפשר עדיין לנשום לרווחה?

כי המצרים עדיין מחכים שם, מאחורי הענן והחושך כל הלילה, ועדיין אין לישראל דרך החוצה.

(כא) ויט משה את ידו על הים וילך ה את הים ברוח קדים עזה כל הלילה וישם את הים לחרבה ויבקעו המים: (כב) ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה והמים להם חומה מימין ומשמאלם: (כג) וירדפו מצרים ויבאו אחריהם כל סוס פרעה רכבו ופרשיו אל תוך הים:

הים נבקע להם! האם עכשיו אפשר לנשום לרווחה?

לא, כי המצרים רודפים אחריהם אל תוך הים! אפילו שם ישראל לא מרגישים בטוחים.

תנסו לחשוב - מה הרגישו בני ישראל כשראו את מצרים רודפים בתוך הים?

אמאילה! יתפסו אותנו! הם מתקרבים!

מה קורה כאן? הרי ה' הבטיח שנציל!?

נמשיך לקרוא:

(כד) ויהי באשמורת הבקר וישקף ה אל מחנה מצרים בעמוד אש וענן ויהם את מחנה מצרים: (כה) ויסר את אפן מרכבתיו וינהגו בכבדת ויאמר מצרים אנוסה מפני ישראל כי ה נלחם להם במצרים: (כו) ויאמר ה אל משה וטה את ידך על הים וישבו המים על מצרים על רכבו ועל פרשיו: (כז) ויט משה את ידו על הים וישב הים לפנות בקר לאיתנו ומצרים נסים לקראתו וינער ה את מצרים בתוך הים: (כח) וישבו המים ויכסו את הרכב ואת הפרשים לכל חיל פרעה הבאים אחריהם בים לא נשאר בהם עד אחד: (כט) ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים והמים להם חמה מימין ומשמאלם:

מצויין – הים נסגר חזרה על המצרים. האם עכשיו אפשר לנשום לרווחה?

לפי חז"ל, העם עדיין לא נרגע, והמשיך לחשוש. מי יכול לתאר לעצמו ממה הם חששו?

שמה המצרים הצליחו להמלט מהשטפון והם עלו על החוף במקום אחר.

רש"י תהילים פרק ק"ו, פסוק ז⁸:

"(ז) וימרו על ים - היו מקטני אמנה אמרו: כשם שאנו עולים מכאן מזד זה אף המצריים עולים מזד אחר ויבואו אחרינו עד שרמז הקצ"ה לים וקיואם ליבשה אז "וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים" לפיכך "ויהמינו בך", אבל מתחלה לא האמינו":

8. ובניסוח קצת שונה ברש"י על שמות פרק י"ד פסוק ל ד"ה "וירא ישראל את מצרים מת".

(ל) וַיֹּשַׁע הַבַּיִת הַזֶּה אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרַיִם וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם מֵעַל שְׂפַת הַיָּם: (לא) וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה הַבְּמִצְרַיִם וַיִּירָאוּ הָעָם אֶת הַבְּמִצְרַיִם בְּהַבְּמִצְרַיִם עַבְדָּיו:

עכשיו נושמים לרווחה. ניצלנו!

"אֲשִׁירָה לָהּ כִּי גָאָה גָּאָה, סוּס וְרֶכֶב רָמָה בֵּינִי!" (ט"ו, א).

אני מאמינה שלאחר שהלומדים דאגו, חששו, ציפו וקיוו יחד עם בני ישראל בעומדם על הים, הם יעריכו הרבה יותר את עומק ההקלה וההודיה שעולה מתוך שירת הים השגורה על פיהם, מצוות אנשים מלומדה, ויזכו לקיים את ההנחיה של חז"ל:

"בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים" (פסחים קטז, ע"ב).

בדוגמא זו, רצינו להמחיש את הערך המוסף הגדול שיכול לתת השימוש בדמיון להבנת סיפור בתנ"ך ולהזדהות עמו. הקריאה האיטית, המפרקת את הסיפור לחוליות-חוליות, מאפשרת לתלמידים להפיק משמעות רבה יותר מכל חלק ולשים לב לזוויות רבות יותר במסר האלוקי.

כמו כל כלי בהוראה, יש להתאים את הכלי אל הקטע בו היישום ייתן תרומה מקסימלית. ניתן ליישם כלי זה בקטעים נוספים בתנ"ך, בהם חשוב שהתלמידים יחושו בהתלבטויות של דמות לפני החלטה⁹, או שהדמות נתונה לחששות כי אינה יודעת אם וכיצד תנצל¹⁰, או שהדמות לא ידעה את הצפוי לקרות ופתאום יש מהפך¹¹, ומקרים נוספים, כראות עיני המורה¹².

כפי שפתחנו, החסיד השלם ניגש אל עבודת ה' בעזרת כל המערכות שה' הציב לרשותו – שכל, רגש, דמיון ועוד, ולכן יש חשיבות לעצם השימוש בדמיון ובזיהוי רגשות ולא רק בשכל בלימוד תנ"ך, שהרי חשוב מבחינה ערכית לערב את כל אישיותם של התלמידים בתהליך הלמידה של דבר ה'.

9. לדוגמא: התחבטויות הנפש של יעל אשת חבר הקיני, שחושבת להפר את ברית השלום שיש לבית בעלה עם סיסרא, ולבגוד באימונו של אדם נמלט שבטח בה, בכדי להרוג אותו ולהסיר את האיום מעל עמ"י. לאחר שהלומדים מבינים את הדילמה, הם יוכלו להעריך יותר את מסירותה והקרבתה למען עמ"י.

10. לדוגמא: לעבור יחד עם יעקב אבינו את שלבי החשש וההכנות לקראת הפגישה עם עשיו באופן שהלומד יבין היטב בסוף התהליך מדוע יעקב זועק: (יא) "הצילני נא מיד אחי מיד עשיו!"

11. לדוגמא: ללוות בדמיונו את שאול ההולך לחפש את האתונות, המגיע אל הנביא ואז מופתע מהתפנית.

12. כלים נוספים ניתן למצוא במאמרי "השימוש באמצעים דרמטיים בהוראת התנ"ך בתיכון", שמעתין 141-142, עמ' 49-55.